Klaudia Skelnik

Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni,
Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich

O POJĘCIU INFORMACJI W ŚWIECIE MEDIÓW ELEKTRONICZNYCH

Abstract

ABOUT INFORMATION IN THE WORLD OF ELECTRONIC MEDIA

The difficulty in discussing the notion of information lies in the fact that the general concept of information – both linguistic and cultural – must be extracted from the various fields and contexts within which it is used. And these are contexts and domains very diverse. The scientific concept of information extends from physics and biology, computer science and cybernetics to the methodology of science and philosophy. Even more complex is the situation when it comes to information in the world of electronic media. Information research is so fragmented and so specialized that it is extremely difficult to isolate individual dimensions of information from them, and even more difficult to grasp the whole picture. “Information is a representation of something in a specific form that someone has given to this representation”. Philosophers, communication specialists, methodologists often argue or call information can be the content of the message, which does not enrich the knowledge of the recipient. This discussion of the concept of information in the world of electronic media is extremely important. The author would like to present an interdisciplinary review of the definition and refer it mainly to information communicated in electronic media. It should be noted that information can be interpreted in broader or narrower terms depending on the content or the accepted system of references. In broad terms, information is understood as “content taken from the outside world in the process of our adaptation and adaptation of our senses”. In the narrow sense, the information refers to the message “obtained by man through observation or mental activity, transmitted in the sender (man) – recipient (man)”. Increasingly, the concept of information becomes a key category, a central point of reflection, which is a common set of research conducted at the interface between different disciplines and disciplines. Discussing the current role of electronic media, it is impossible to discuss this without defining the role of information.

Keywords: information, message, electronic media

Wstęp

Co to jest informacja?

Jest to najtrudniejsze i centralne pytanie w filozofii informacji. Informacja jest ciągle złudnym pojęciem. Jest to skandaliczne nie samo przez się, ale dlatego że tak wiele fundamentalnej pracy teoretycznej opiera się na wyraźnej analizie i wyjaśnieniu informacji oraz jej pojęć pokrewnych.

Floridi 2004, s. 560

Podejmując próbę oceny wpływów informacji, powinniśmy rozpocząć proces badawczy przede wszystkim od sfery definicyjnej, dlatego też w artykule przeanalizowano literaturę i zaproponowano definicję informacji.

Przy próbie zdefiniowania pojęcia informacji należy na wstępie zaznaczyć, że jest to pojęcie zarówno trudne, jak i często definiowane. W efekcie w literaturze przedmiotu mamy do czynienia z wielością zróżnicowanych ujęć reprezentujących rozmaite dziedziny i dyscypliny nauki. Obok teorii naukowych termin ten występuje także w potocznym znaczeniu¹, które zwłaszcza w analizie różnych dyscyplin naukowych posiada niebagatelne znaczenie. Za Henrykiem Greniewskim można przyjąć, iż informacja odnosi się do kilku intuicyjnych rozumień tego pojęcia. Po pierwsze, każda informacja jest wiadomością „o czymś”, po drugie, informację jednostka pozyskuje przez obserwację lub inną czynność umysłową. W ujęciu naukowym informację definiuje się zasadniczo bądź to w kontekście obiektywnym, bądź też w sposób bliższy naukom społecznym – subiektywnym².

Należy zauważyć, iż informację w zależności od treści lub przyjętego układu odniesienia interpretować można również w sensie szerszym lub węższym. W szerszym ujęciu informację rozumie się jako „treść zaczerpniętą ze świata zewnętrznego w procesie naszego dostosowania się do niego i przystosowania naszych zmysłów”³.

W wąskim znaczeniu informację odnosi się do wiadomości „uzyskiwanej przez człowieka poprzez obserwację lub czynność umysłową, podlegającą przekazowi w układzie nadawca (człowiek) – odbiorca (człowiek)”⁴. Podkreśla się też znaczenie koncepcji jakościowego oraz ilościowego ujmowania charakteryzowanego pojęcia. W pierwszym ze wspomnianych zakresów wskazano na istnienie definicji jakościowych koncentrujących się nie tyle na mierzeniu, co raczej na opisie. Badacze odwołują się tu do kilku najistotniejszych koncepcji: ujęcia Gregory’ego Batesona

¹ H. Greniewski, *Cybernetyka niematematyczna*, PWE, Warszawa 1967, [za:] R. Ziółkowski, *Zarządzanie informacją w regionie turystycznym*, Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok 2007, s. 51.

² T. Białobłocki, J. Moroz, M. Nowina-Konopka, L. Zacher, *Spółczesność informacyjna. Istota, rozwój, wyzwania*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2006, s. 98–99.

³ B. Fischer, W. Świerczyńska-Głownia, *Dostęp do informacji ustawowo chronionych, zarządzanie informacją. Zagadnienia podstawowe dla dziennikarzy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006, s. 9.

⁴ R. Ziółkowski, *Zarządzanie informacją...*, dz. cyt., s. 52.

ze szkoły komunikacji Palo Alto, dowodzącego, iż „informacją jest to wszystko, co nas zmienia”⁵, oraz ujęcia Carla Friedricha von Weizsäckera, przekonującego, że informacja to treść sygnału mająca sens dla odbiorcy. Jakość informacji jest więc rozumiana przez odniesienie jej treści do pewnych kategorii pojęciowych, takich jak: prawdziwość, aktualność, relewantność czy użyteczność. Koncepcje jakościowe przez podkreślenie tendencji semantyczno-pragmatycznej mają szerokie zastosowanie w naukach społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem nauki o komunikowaniu. W nurt ten wpisują się także prekursorzy matematycznej teorii informacji: Norbert Wiener, Claude E. Shannon i Warren Weaver. Dzięki pracom nad teoriami cybernetycznymi Wienera oraz uzupełniającymi je teoriami Shannona współpracującego z Weaverem w 1949 roku powstał model matematycznego przekazu sygnałów⁶ – obecnie będący kanoniczną koncepcją nauki o komunikowaniu.

Na kanwie zdobytych spostrzeżeń i analizy literatury w tym zakresie autorka chciałaby w tym artykule przedstawić złożoność problematyki pojęcia informacji, której rozpatrywanie powinno opierać się na założeniu, że spory terminologiczne należą do najłatwiejszych w rozwiązywaniu, spory pojęciowe z kolei do tych najtrudniejszych.

1. Pojęciowa interpretacja terminu „informacja”

Spory pojęciowe zaliczymy do tych trudniejszych. Głównie dlatego, że to zadanie jest znacznie trudniejsze niż spór terminologiczny, bo w przypadku pojęć takich jak „informacja” nie chodzi o nadanie nazwy czemuś, co jest jednoznacznie rozumiane, lecz nazywane na różne sposoby. Chodzi o to, żeby nadać precyzyjny sens terminowi, który jest używany w różnych dyscyplinach teoretycznych i ich praktycznych zastosowaniach w odniesieniu do zjawisk mających pewne wspólne cechy, ale jednocześnie bardzo zróżnicowanych. Co gorsza, określenie to jest także używane jako składowa złożonego terminu „teoria informacji” (*information theory*), który już od dawna uznawany jest za mylący⁷.

Informacja jest pojęciem złożonym, występującym w różnych dziedzinach nauki: w statystyce, mechanice kwantowej, biologii molekularnej, neurobiologii, cybernetyce, teorii systemów, psychologii, naukach społecznych, teorii komunikacji i – naturalnie – w informatyce. W związku z tym trudno znaleźć jedną wspólną interpretację tego pojęcia.

⁵ W. Babik, *Informacja naukowa jako przedmiot zarządzania*, [w:] D. Pietruch-Reizes (red.), *Zarządzanie informacją w nauce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2008, s. 35.

⁶ E. García de Torres, *Szkoła Palo Alto*, [w:] B. Dobek-Ostrowska (red.), *Nauka o komunikowaniu. Podstawowe orientacje teoretyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2001, s. 103.

⁷ Y. Bar-Hillel, *Language and Information*, Addison-Wesley, Pasadena 1964, s. 292.

W najogólniejszym ujęciu, proponowanym przez filozofię, informację określa się jako odbicie (odwzorowanie) różnorodności cechującej otaczającą rzeczywistość (obiekt, zdarzenie, proces, zjawisko). Takie stanowisko prezentuje Arkadij D. Ursuł⁸, rosyjski filozof, w jednej z nielicznych monografii poświęconych temu fenomenowi. Taką różnorodnością w biologii może być zbiór sygnałów docierających do żywego organizmu, zaś w psychologii – bodźce odbierane z otoczenia przez człowieka. Podobne opinie wyrażają inni specjaliści: Ralph Hartley, matematyk, nieco starszy kolega znanego innego matematyka, C.E. Shannona, stwierdził, że jest to bardzo pojemny termin, i zaproponował potraktowanie informacji „fizycznie”, a nie w interpretacji psychologicznej. W. Ross Ashby, cybernetyk, pojęcie informacji wiąże z różnorodnością otaczającego świata⁹. Wiener, amerykański matematyk i pionier cybernetyki, informację traktuje jako nazwę oznaczającą „(...) treść zaczerpniętą ze świata zewnętrznego w procesie naszego dostosowania się do niego i przystosowania się do niego naszych zmysłów”¹⁰.

Według Glynna Harmona „Informacja to metaenergia – impuls energetyczny, który reguluje większe ilości energii w różnych rodzajach systemów biologicznych lub fizycznych oraz pomiędzy tymi systemami”¹¹.

Zdaniem Elżbiety Niedzielskiej, polskiej specjalistki w dziedzinie informatyki, informacja „jest specyficznym dobrem niematerialnym, które w miarę postępu gospodarczego oraz rozwoju środków i form komunikowania się społecznego nabiera coraz większego znaczenia, przeobrażając oblicze wielu tradycyjnie zorganizowanych gospodarek świata”¹².

Elżbieta Kałuszyńska pisze: „Ograniczenie [pojęcia] informacji do świadomie odbieranych i przekazywanych sygnałów również w moim odczuciu zbyt wąsko wyznacza zakres tego terminu”¹³.

Blizsza analiza przytoczonych wypowiedzi nie daje żadnych podstaw do odrzucenia którejkolwiek z nich i przyjęcia innej jako „jedynie słusznej”. Należy raczej stwierdzić, że są to opinie komplementarne, wzajemnie uzupełniające się, opisujące informację z różnych punktów widzenia i w różnym kontekście. Żadna z nich nie może więc być traktowana jako wyczerpująca interpretacja tego pojęcia. Są jak droga widziana przez kierowców we mgle: każdy widzi jedynie niewielki jej fragment.

Cechą tych wypowiedzi jest także to, że ukazują one informację jako coś, co istnieje, lecz nie operacjonalizują tego pojęcia: nie podają żadnych wskazówek, jak je

⁸ A.D. Ursuł, *Informacja*, Nauka, Moskwa 1971.

⁹ W.R. Ashby, *An Introduction to Cybernetics*, Chapman and Hall Ltd., London 1957, s. 140.

¹⁰ N. Wiener, *Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine*, MIT Press and John Wiley & Sons Inc., New York–London 1954, s. 18.

¹¹ G. Harmon, *The Measurement of Information*, „Information Processing and Management” 1984, nr 1–2, s. 193–198.

¹² E. Niedzielska (red.), *Informatyka ekonomiczna*, AE we Wrocławiu, Wrocław 1998, s. 20.

¹³ E. Kałuszyńska, *Wiedza i informacja*, [w:] M. Heller, J. Mączka (red.), *Informacja a rozumienie*, Polska Akademia Umiejętności, Ośrodek Badań Interdyscyplinarnych „Biblios”, Kraków 2005, s. 119–126.

można analizować, organizować procesy jej przetwarzania, jak ową treść rejestrować lub realizować inne stosowne operacje.

Godna uwagi jest definicja N. Wienera, jednego z twórców teorii informacji z 1961 roku, która brzmi następująco: „Informacją nazywamy treść zaczerpniętą ze świata zewnętrznego, w procesie naszego dostosowywania się do niego i przystosowywania się do niego naszych zmysłów”¹⁴. Następnie definicja informacji proponowana przez *Wielką encyklopedię powszechną PWN*, pochodząca z 1965 roku: „Informacja [łac. *informatio* ‘wyobrażenie, zawiadomienie’], w cybernetyce i teorii informacji każdy czynnik, który ludzie, organizmy żywe lub urządzenia automatyczne mogą wykorzystać do bardziej sprawnego, celowego działania (w szczególności sterowania)”¹⁵. Informacja została również zdefiniowana w podręczniku akademickim z 1983 roku *Nauka o informacji* Jerzego Seidlera. Jego zdaniem: „Informacja jest wiedzą otrzymaną przez odbiór wiadomości, która pozwala odbiorcy zrealizować lub ulepszyć jego działanie”¹⁶. Informację definiuje także Leopold Ciborowski w książce *Walka informacyjna* z 1999 roku. Opisuje ją jako: „Bodziec oddziałujący na układ recepcyjny człowieka, powodujący wytwarzanie w jego wyobraźni przedmiotu myślowego, odzwierciedlającego obraz rzeczy materialnej lub abstrakcyjnej (przedmiotu, procesu, zjawiska, pojęcia itp.), który w jego przekonaniu (świadomości) kojarzy się jakoś z tym bodźcem. Oznacza to, że informacja to tylko te doznania, które inspirują umysł ludzki do pewnej wyobraźni. Jej istnienie jest relatywnie związane z istnieniem człowieka i jego umysłem”¹⁷. Kolejna definicja pochodzi z *Wielkiej encyklopedii PWN* wydanej w 2001 roku. Ze względu na rozbudowaną formę definicji przytoczę tylko najistotniejsze jej fragmenty: „Informacja [łac. *informatio* ‘wyobrażenie’, ‘wyjaśnienie’, ‘zawiadomienie’], własność przysługująca materialnemu nośnikowi (zwanemu sygnałem), której istotą jest redukcja niepewności; pot. konstatacja stanu rzeczy, wiadomość. (...) Informacja nie przysługuje nośnikowi w sposób absolutny. Ten sam sygnał, w zależności od okoliczności, może dostarczać różnych informacji. Wyróżnia się trzy powiązane ze sobą koncepcje informacji: syntaktyczną, semantyczną i pragmatyczną. Miary informacji, które proponują dwie pierwsze koncepcje, zależą jedynie od prawdopodobieństw dostarczenia sygnału, a nie od ewentualnych zastosowań informacji (koncepcja syntaktyczna dotyczy ilości informacji, jak może być potencjalnie dostarczona przez sygnał oraz zawarta w źródle informacji, semantyczna – znaczenia i zawartości treściowej wiadomości). Natomiast w pragmatycznej koncepcji wartościowanie informacji jest zrelatywizowane do przydatności informacyjnej dla realizowanego przez

¹⁴ N. Wiener, *Cybernetyka a społeczeństwo*, tłum. O. Wojtasiewicz, Książka i Wiedza, Warszawa 1961, s. 18.

¹⁵ *Wielka encyklopedia powszechna PWN*, t. 5, PWN, Warszawa 1965, s. 52.

¹⁶ J. Seidler, *Nauka o informacji*, Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa 1983, s. 21.

¹⁷ L. Ciborowski, *Walka informacyjna*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1999, s. 185.

odbiorcę celu. Statystyczna i semantyczna koncepcja informacji pozostają ze sobą w bliskim związku¹⁸.

Ciekawie informację określa prof. dr inż. Werner Gitt w książce z 2005 roku *Na początku była informacja*. Zamieścił tam ścisłą definicję informacji, prezentującą pięć różnych jej aspektów:

1. Statystyka – informacja wyróżnia się specyficznym uporządkowaniem swych elementów składowych.
2. Syntaktyka – informacja jest podana w logicznym systemie, który można odczytać – np. alfabet Morse’a.
3. Semantyka – informacja posiada logiczne znaczenie jako przekaz treści, np. pociąg do Wrocławia odjedzie o 11.00 z peronu piątego.
4. Pragmatyka – informacja nadaje się do praktycznego wykorzystania, np. w działaniach i procesach w systemach fizycznych, biologicznych.
5. Apobetyka – wykorzystanie informacji w procesach skutkuje w osiągnięciu logicznego celu¹⁹.

W Polsce jednym z pierwszych autorów, który podał naukową definicję informacji, był Jerzy Ratajewski. Rozróżnił on w niej sens podmiotowy i przedmiotowy, wskutek czego powstały dwa odrębne wyjaśnienia. Informacja w sensie przedmiotowym, czyli pojmowana jako wiadomość, to „wzajemny związek między co najmniej dwoma przedmiotami (obiektami, organizmami), złożony ze znaczenia (treści) i nośnika fizycznego (formy), służący do przekazywania sygnałów jednego przedmiotu (obiektu, organizmu) drugiemu przedmiotowi (obiektowi, organizmowi)”²⁰. W ujęciu podmiotowym, czyli jako czynność, informacja to „zbiór określonych czynności (działań) dla wytwarzania, przetwarzania, magazynowania, poszukiwania, udostępniania i odbierania wiadomości (treści, znaczeń) dotyczących określonego przedmiotu (obiektu)”²¹.

Marian Mazur, cybernetyk, osadził swoje dociekania na temat informacji w środowisku sterowania, co w jego przypadku jest logiczne i w pełni uzasadnione. Postrzegając natomiast informację jako element procedur decyzyjnych, już tylko z tego względu wydaje się, że dociekania z tym związane należy osadzić w środowisku nieco szerszym, obierając za przedmiot badań nie tylko zjawisko sterowania, lecz także zjawisko oddziaływania, którego denotacja uwzględnia znacznie większy zbiór desygnatów²² niż kryjące się pod nazwą „sterowanie”. Oddziaływanie uwzględnia wszelkie wpływy wywierane na wszelkie odniesienia przez wszelkie źródła wpływów. W przestrzeni tej dominujące podprzestrzenie, w których – zgodnie z sugestią Mazura – można poszukiwać odpowiedzi na zasadnicze

¹⁸ *Wielka encyklopedia PWN*, t. 12, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, s. 126.

¹⁹ W. Gitt, *Na początku była informacja*, tłum. H. Kluzik, Theologos, Ostróda 2005, s. 63.

²⁰ J. Ratajewski, *Wstęp do informacji naukowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1973, s. 8–9.

²¹ Tamże, s. 9.

²² Tamże, s. 387.

pytanie problemowe dotyczące identyfikacji treści znaczeniowej symbolizowanej terminem „informacja”, zdają się stanowić desygnaty odzwierciedlające myślowe ujęcia istotnych cech przedmiotów, rzeczy i zjawisk przypisywanych semantycznie do terminów: kierowanie, doznawanie, poznawanie i komunikowanie, konotowanych oddziaływaniem²³. Terminy te nie wyznaczają przestrzeni związanej tylko i wyłącznie z informacją. Nie obejmują też wszelkich zjawisk. Wyznaczają jednak wystarczająco dużą przestrzeń semantyczną obejmującą treści, które przez rozmaitych ludzi bywają nazywane informacją²⁴.

Na uwagę zasługuje analiza profesora Leopolda Ciborowskiego, który wysuwa tezę, że termin „informacja”, jako definiendum występujące w kanonicznej postaci rzeczownikowej, może być wyjaśnione poprzez definiens, składający się z pięciu związanych odpowiedzi na następujące pytania (zob. tabela 1).

Tabela 1. Pojęciowa interpretacja terminu „informacja” według L. Ciborowskiego

Lp.	Pytania	Odpowiedzi
1.	Co to jest informacja?	nazwa
2.	Czego nazwa?	treści
3.	Jakich treści?	doznań
4.	Jakich doznań?	zmysłowych i umysłowych
5.	Czyich doznań?	człowieka

Źródło: L. Ciborowski, *Pojęciowa interpretacja terminu „informacja” i jej pochodnych*, „Zeszyty Naukowe AON” 2005, nr 2 (59).

Odczytując powyższe odpowiedzi w kolejności zadawanych pytań, uzyskuje się definicję w następującym brzmieniu: *Informacja* $\wedge$ nazwa treści, doznań zmysłowych i umysłowych człowieka. Definicja ta jest dwuczłonowym twierdzeniem predykcyjnym, łączącym w sobie dwa predykcyjne twierdzenia proste wyrażone w postaci:

$F_1(x)$ – informacja jest nazwą treści doznań zmysłowych człowieka, $F_2(x)$ – informacja jest nazwą treści doznań umysłowych człowieka, co można zapisać: $F_1(x)$ i $F_2(x)$, gdzie:

x – nazwa indywidualna określona mianem „informacja”, F_1 – predykat (orzecznik), że „informacja jest nazwą treści doznań zmysłowych człowieka”,

F_2 – predykat (orzecznik), że „informacja jest nazwą treści doznań umysłowych człowieka”²⁵.

²³ Tamże, s. 992.

²⁴ L. Ciborowski, *Pojęciowa interpretacja terminu „informacja” i jej pochodnych*, „Zeszyty Naukowe AON” 2005, nr 2 (59).

²⁵ Tamże.

Dalej za profesorem Ciborowskim: przy takiej kategoryzacji przez zestawienie wyrazowe „treść informacyjna” należy rozumieć wszelką semantykę odzwierciedlającą stany rzeczy wynikające z treści określonych doznań zmysłowych i umysłowych. Należy przy tym pamiętać, że treści doznania zmysłowego i doznania umysłowego nie są informacjami – są po prostu i tylko treściami doznań. Treściami informacyjnymi stać się mogą tylko nazwy identyfikujące, które w swoim wnętrzu semantycznym zawierają treści opisu identyfikujące dane doznanie. Zależność ta wynika z faktu, że każde doznanie ma tylko wartość poznawczą dla doznającego. Nazwy natomiast posiadają wartość informacyjną. Przy ich użyciu można informować innych o tym, czego nigdy nie doznawali. Doznanie bez przypisanej temu nazwy jest tylko doznaniem dla doznającego i niczym więcej. Informacja jako nazwa danego doznania zawiera dopiero pojęciowe elementy identyfikacyjne, które umożliwiają informowanie innych o stanie danego doznania. Dlatego też „informacja” jako nazwa może się odnosić semantycznie do wszystkiego, co jest związane z postrzeganiem zmysłowym „świata realnego”, i wszystkiego, co związane z myślowym odczuwaniem doznań powstających w „wirtualnym świecie” ludzkiego myślenia. Proponowana definicja uwzględniła to w zestawieniu wyrazowym „nazwa doznań zmysłowych i umysłowych człowieka”²⁶.

Hans-Joachim Flechtner jednoznacznie stwierdza, że „(...) sygnał [*Signal*] i informacja [*Nachricht*] to nie to samo, chociaż w literaturze nie jest to wyjaśnione (...)”²⁷. Dodaje do tego, że „(...) takie same informacje mogą być przekazywane za pomocą różnych sygnałów (...)” i że „(...) sygnał jest elementem fizycznym (...), natomiast (...) informacja jest przeciwieństwem sygnału (...)”²⁸.

Podsumowując, mimo wielu podjętych prób sprecyzowanie pojęcia „informacja” wciąż sprawia trudności. Można się pokusić o tezę, że informacja jest pojęciem w zasadzie niedefiniowalnym, jednak występującym w wielu teoriach, przybierając postać terminów, próbujących określić w jak najlepszy sposób istotę zjawiska pod różnym kątem.

2. Definiowanie informacji ze względu na rolę i funkcję

Według W. Falkiewicza informacją są takie komunikaty lub kombinacje komunikatów, które umożliwiają jej rzeczywistym lub potencjalnym użytkownikom zaspokajanie swoich potrzeb informacyjnych, a więc zmniejszanie stopnia niewiedzy o badanym zjawisku, i pozwalają tym samym na polepszenie znajomości otoczenia i sprawniejsze przeprowadzenie celowego działania²⁹.

²⁶ Tamże.

²⁷ H.J. Flechtner, *Grundbegriffe der Kybernetik*, Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft M.B.H., Stuttgart 1967, s. 61.

²⁸ Tamże, s. 62.

²⁹ N. Wiener, *Cybernetyka i społeczeństwo*, dz. cyt., s. 20.

Opierając się na definicji Józefa Wierzbolowskiego, który przyjął, że informacja jako zasób produkcyjny może być utożsamiana z zasobem skumulowanej wiedzy i umiejętności, jakim dysponuje to społeczeństwo³⁰ (społeczeństwo informacyjne). Można także przypisać jej atrybuty jakości, wśród których można wymienić:

- przydatność informacji, czyli jej dostosowanie do potrzeb użytkownika;
- aktualność informacji, czyli jej dostosowanie do czasu użytkowania;
- odpowiedzialność informacji, czyli gwarancja jej poprawności;
- typ własności informacji, czyli określenie praw dostępu do niej;
- typ ochrony informacji, czyli sposoby utrudniające dostęp oraz modyfikację informacji przez osoby niepowołane³¹.

Wiesław Babik przytacza rozbudowaną kategoryzację funkcji informacji. W porządku najistotniejszych z nich wpisuje on funkcje: informacyjną, wiedzotwórczą, komunikacyjną, integracyjną, rekreacyjną, kulturotwórczą, innowacyjną, edukacyjną, decyzyjną, sterującą, motywacyjną, kapitałową, opiniotwórczą i zasobową. Katalog ten nie jest listą zamkniętą, nie ma również charakteru przesądzającego, bowiem dochodzący do wielu różnych odbiorców ten sam ciąg sygnałów może wywoływać różne efekty, będące pochodną wypełnianych przez daną informację funkcji³².

„Informacja jest wszędzie” – pisze James Gleick. I nieco dalej dodaje: „Informacja rządzi naszym światem: jest jego krwią i paliwem”³³. „Bez materii nie ma nic, bez energii wszystko jest nieruchome, bez informacji jest chaos” – stwierdza Tomasz Goban-Klas³⁴.

Najbardziej odpowiednie na potrzeby podniesionego tematu jest stwierdzenie: informacja jest narzędziem generującym wiedzę, ale nie jest samą wiedzą. Informacja jest powiązana z czasem, może być świeża bądź nie. Posiada zatem cechy produktu, a więc może być sprzedawana i kupowana. Wiedza natomiast należy tylko i wyłącznie do człowieka. W społeczeństwie wiedzy wszyscy powinni potrafić swobodnie się poruszać przez falę informacji. Swoboda poruszania się polega na rozwoju zdolności krytycznego myślenia w celu rozróżniania informacji użytecznych i bezwartościowych³⁵.

Zdaniem autorki odpowiedzi na pytanie o pojęcie informacji należy dodatkowo szukać w obszarach, w których jest ona wykorzystywana. Można położyć akcent na rolę informacji w procesach podejmowania decyzji, w działaniach gospodarczych.

³⁰ J. Wierzbolowski, *Informacja i technologie informacyjne jako element przekształceń strukturalnych i systemowych w gospodarce światowej (ogólne podejście do tematu)*, 1997, <http://eris.kbn.gov.pl/pub/info/dep/integracja/wierbol.html>.

³¹ J. Wierzbolowski, *Aksjologiczne i społeczne skutki przekształcenia informacji w zasób produkcyjny*, „Zagadnienia Naukoznawstwa” 1997, z. 4, s. 363–382.

³² W. Babik, *Informacja i jej zagrożenia w społeczeństwie informacyjnym*. Tekst wykładu wygłoszonego na Technicznym Uniwersytecie Otwartym Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, 9 listopada 2002.

³³ J. Gleick, *Informacja. Bit, wszechświat, rewolucja*, tłum. G. Siwek, Znak, Kraków 2012, s. 12.

³⁴ T. Goban-Klas, *Społeczeństwo niedoinformowane*, „Polityka” 1988, nr 22 (dodatek do numeru).

³⁵ Towards Knowledge Society, *UNESCO Word Report*, UNESCO Publishings, 2005, s. 18–19.

Jednak człowiek to osobowość, którą trzeba rozpatrywać w różnych wymiarach: zawodowym, społecznym, psychologicznym, kulturowym, historycznym. I w każdym takim wymiarze informacja jest mu zawsze potrzebna i odgrywa różnorodne role.

Z wielu wskazanych definicji wynika, że każda informacja jest opisem pewnej rzeczywistości, pewnego obiektu, jest jego obrazem. Jest swoistym śladem, jaki człowiek pozostawia na tej ziemi poprzez swoją działalność i życie prywatne. Informacja semantyczna wyjaśnia sens rozpatrywanego obiektu, informacja faktograficzna opisuje jego stan itd. A więc każda z nich dostarcza określonych wiadomości w sprawie analizowanego obiektu stosownie do swego rodzaju, czyli pełni funkcję informacyjną o tym obiekcie niezależnie od jego natury – rzeczywistej (realnej), wirtualnej (możliwej) oraz pojęciowej. Funkcja informacyjna jest najczęściej postrzeganą funkcją informacji, zwłaszcza w kontekście poznawania nowej rzeczywistości, zdobywania wiedzy, dokonywania wyborów itp. Informacja w tym kontekście staje się sygnałem – ostrzegawczym lub inspirującym, wskazującym na rodzące się możliwości.

Funkcja informacyjna lub wiedzotwórcza związana jest ze zwiększeniem stopnia zasobu wiedzy odbiorcy³⁶. W zależności od poziomu wiedzy informacja przetwarzana procesem myślowym zmienia się w wiedzę. W sytuacji zaś braku należącego poziomu wiedzy informacja pozostaje u odbiorcy w niezmienionej formie, lecz potencjalnie może się nią w przyszłości stać. Rola informacji jako reflektora naświetlającego rozpatrywaną sytuację problemową wyraża się w podkreślanym przez specjalistów twierdzeniu, że każde nasze działanie jest poprzedzone podjęciem odpowiedniej decyzji. Dotyczy to zarówno udziału człowieka w życiu publicznym i gospodarczym, jak i prywatnym. Z kolei istotą podejmowania decyzji jest dokonywanie wyborów świadomych. Jest to proces, który przypomina poruszanie się w nieznanym terenie. Aby dotrzeć do celu (rozwiązać problem), człowiek musi zbadać drogi, które doń wiodą. Bez znajomości tych dróg posuwanie się do przodu będzie na ogół narażone na porażkę. Dla jej uniknięcia trzeba „widzieć” przestrzeń problemową, która wymaga analizy i podjęcia decyzji – należy mieć odpowiednie informacje, które rozjaśnią otoczenie. Im te informacje będą dokładniej opisywać rzeczywistość, tym bardziej zredukują niepewność co do skutków podejmowanych działań i uchronią przed błędami.

Funkcja kapitałowa realizuje się w największym stopniu w odniesieniu do funkcjonowania organizacji, która tworzy, użytkuje i wykorzystuje informację jako dobro na rynku gospodarczym. A także funkcja zasobowa – od lat 70. XX wieku informacja uznawana jest za podstawowy zasób organizacji równoważny z zasobami materialnymi opisanymi przez klasyczną teorię ekonomii. Zgodnie z nowo powstałą szkołą zasobową przyjmuje się rozumienie informacji jako takiej, „której

³⁶ W. Flakiewicz, *Systemy informacyjne w zarządzaniu. Uwarunkowania, technologie, rodzaje*, C.H. Beck, Warszawa 2002, s. 18.

wykorzystanie może być źródłem przyszłych zysków przedsiębiorstwa”³⁷. Sam fakt, że informacja w ujęciu obiektywnym jest informacją potencjalną, sprawia, iż zawsze może być przez kogoś wykorzystana – czyli spełnia warunki nakładane na zasoby w ujęciu ogólnym. Informacji jako zasobowi można przypisać pewne szczególne własności. Zasoby informacyjne są podobne do innych zasobów, takich jak pieniądze lub ziemia: mają swoją wartość, wymagają poniesienia kosztów na ich pozyskanie oraz mogą być wykorzystywane do osiągnięcia określonych celów, na przykład gospodarczych. Podobnie jak inne zasoby, informacja czasem staje się obiektem kradzieży.

Jest zasobem mobilnym i niewyczerpywalnym i z tego względu wyróżnia się nie jako „jakiś zasób”, lecz jako podstawowy czynnik rozwoju systemu rynkowego jako całości. Niektórzy specjaliści oceniają, że w sposób pośredni, poprzez decyzje i działania człowieka, w znacznym stopniu przyczynia się on do powstawania dochodu narodowego.

Zasób staje się kapitałem nie ze względu na swoje cechy fizyczne, lecz na skutek określonego jego użycia w działalności człowieka. Jest to wszelkiego rodzaju potencjalna zdolność do działania, uzależniona od środków finansowych, urządzeń, ludzi z ich wiedzą. Informacja spełnia te kryteria. Jest ona elementem składowym wiedzy człowieka oraz kluczowym czynnikiem przy podejmowaniu decyzji i organizowaniu procesów w sferze produkcyjnej. Przyczynia się więc do wytwarzania określonego produktu. Po dokonaniu sprzedaży tego produktu jego właściciel osiąga zysk w postaci pieniężnej. Zysk ten zostaje osiągnięty dzięki wykorzystaniu informacji, która pozwoliła podjąć właściwą decyzję w sprawie produkcji oraz korzystnej sprzedaży. Informacja staje się więc czynnikiem wykorzystanym dla osiągnięcia zysku. Jest zatem rodzajem kapitału, jest to kapitał informacyjny.

Towar jest produktem, który jest wytwarzany na rynku i dla rynku, jest poszukiwany i ma swoją cenę. Informacja jest poszukiwana przez wielu nabywców (użytkowników) i często jest sprzedawana; ma wtedy określoną cenę. Można zatem przyjąć, że wprawdzie nie spełnia wszystkich kryteriów tradycyjnych towarów, to jednak ma z nimi kilka wspólnych cech istotnych. Może więc też być uznana za towar. I rolę tę informacja pełni od wieków. Ta jej funkcja nie wynika wyłącznie ze współczesnych technologii informatycznych, chociaż trzeba przyznać, że przyczyniają się one do szybszego obiegu informacji, co dodatkowo podnosi walor tego towaru.

Zgodnie z teoriami przyjętymi w nauce o zarządzaniu informację interpretuje się w odniesieniu do dwóch zasadniczo różnych kategorii: informacji rozumianej jako produkt oraz jako proces. W pierwszym ze wspomnianych przypadków informacja rozumiana jest jako „treść o określonym znaczeniu o czymś, dla kogoś i ze

³⁷ K. Materska, *Rozwój koncepcji informacji i wiedzy jako zasobu organizacji*, [w:] B. Sosińska-Kalata, M. Przastek-Samokowa (red.), *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa informacyjnego*, Miscellanea Informatologica Varsoviensia, SBP, Warszawa 2005.

względem na coś, wyrażona za pomocą znaków językowych lub (i) pozajęzykowych³⁸. Istotą procesu pozyskania jest więc stworzenie produktu, którego brak ciąży na jakości funkcjonowania organizacji. Informacja ta powstaje z danych, czyli rozproszonych, niepowiązanych ze sobą elementów informacji. Informacja zaistnieje zatem wtedy, kiedy elementy te powiąże się ze sobą w sposób zrozumiały i dający się przekazać. Informacja pojmowana jako proces to z kolei „splot albo pasmo zdarzeń permutacyjnych, przebiegających w czasie, ujmowane jako całość ze względu na jakieś wyróżnione cechy”³⁹. Informacja taka uzyskiwana jest dzięki zdobyciu aktualnej, pełnej, wiarygodnej i jednoznacznej informacji. Inne proponowane w naukach o zarządzaniu podejście do informacji związane jest bezpośrednio z traktowaniem jej w kategoriach zasobu, a zatem swoistego dobra, posiadającego bardzo charakterystyczne cechy, wyraźnie wyróżniające je od innych dóbr. Do charakterystyk tych zaliczyć można choćby: niematerialny charakter, możliwość przekazania informacji drugiej osobie bez uszczerbku dla własnego stanu posiadania, dużą dowolność wykorzystania, wysoki poziom zależności w jej zrozumieniu od poziomu wiedzy odbiorcy czy choćby możliwość jej wykorzystywania równocześnie przez wiele osób znajdujących się w różnych miejscach.

Funkcja decyzyjna – informacja stanowi nieodzowny element procesu decyzyjnego (zarówno w zakresie problemu decyzyjnego, jak i stosowanych procedur), dlatego też niektórzy przekonują, iż sama decyzja jest jedną z form informacji, gdyż często wpływa na jej treść⁴⁰. Funkcja opiniotwórcza wyraża się w tym, że informacja pozwala również kształtować opinię o innych osobach lub wydarzeniach, ma też zastosowanie w sytuacjach kształtowania jednostkowego światopoglądu oraz budowy i hierarchizowania systemu wartości.

Funkcja sterująca polega na tym, że nadawca informacji pragnie jako efekt jej przekazania uzyskać konkretną reakcję u odbiorcy oraz mieć wpływ na zachowanie, opinie czy stanowisko osoby odbiorcy. Funkcję tę także wiąże się z procesem decyzyjnym, bowiem jednostka, pozyskawszy z otoczenia zewnętrznego informację, najpierw stoi przed dylematem decyzyjnym, a w późniejszym etapie podejmuje konkretne działania⁴¹.

Funkcja motywacyjna informacji realizuje się w związku z przekazywaniem jednostce informacji zwrotnej na temat podjętego przez nią kierunku działania, dodatkowo służyć może jako bodziec do wzmożenia wysiłków.

G. Harmon przyjmuje, że informacja jest rodzajem metaenergii, która porusza większe ilości energii i decyduje o żywiołowości podejmowanych przez człowieka działań. Natomiast według E. Niedzielskiej informacja jest specyficznym

³⁸ Z. Martyniak (red.), *Zarządzanie informacją i komunikacją. Zagadnienia wybrane w świetle studiów i badań empirycznych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków 2000, s. 23.

³⁹ Tamże, s. 24.

⁴⁰ W. Flakiewicz, *Systemy informacyjne w zarządzaniu...*, dz. cyt., s. 19.

⁴¹ B. Stefanowicz, *Rola informacji*, „E-mentor” 2007, nr 5 (22), s. 1; dostępny online: <http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/22/id/480>.

czynnikiem, mogącym przeobrazić oblicze wielu tradycyjnie zorganizowanych gospodarek świata. To informacja staje się siłą sprawczą, a zatem w informacji kryje się pewna siła. Jest to siła potencjalna, której ujawnienie – czyli przekształcenie się w siłę kinetyczną – następuje w chwili jej odbioru przez człowieka i podejmowania na jej podstawie stosownych działań. Nie jest to wszakże energia oddziałująca na człowieka w sensie fizycznym, lecz czynnik wpływający na jego postawę, wybór podejmowanych działań i decyzje inspirowane poprzez umysł. To dzięki informacji ujmowanej w postaci słowa jeden człowiek przenika do umysłu innego człowieka, przekazując mu określone treści. Na „łagodnej sile” informacji oparta jest reklama. Jej celem jest nie tylko informowanie o określonych wyrobach czy przedmiotach, lecz także przekonywanie – kuszenie – potencjalnego klienta do ich nabycia przy stosowaniu różnorodnych (czasem wręcz nieuczciwych) chwytów socjotechnicznych.

Człowiek jest istotą społeczną, dobrowolnie poszukującą kontaktów z innymi osobami oraz zmuszaną przez rzeczywistość do współdziałania z innymi ludźmi. W tych kontaktach informacja staje się nieodzownym spoiwem pojedynczych jednostek z ich otoczeniem, co wyraża się w integracyjnej funkcji informacji. Wymownym przykładem tej roli informacji są stosunki rodzinne: rozmowa (a więc wymiana informacji) jest nieodzownym czynnikiem łączącym członków rodziny.

Funkcja edukacyjna/wychowawcza informacji to jej przekazywanie, jest składową wiedzy, ma także fundamentalne znaczenie w procesie edukacyjnym oraz dla procesów wychowawczych.

Funkcja kulturotwórcza występuje, gdyż dzięki informacji jednostka uzyskuje bezpośrednio wskazówki pozwalające na autoidentyfikację w pewnych ramach kulturowych, dzięki niej przekaz ten jest utrwalany, pozwalając na międzypokoleniową transmisję wzorców kulturowych.

Funkcja komunikacyjna sprowadza się do relacyjnej natury informacji pozwalającej na pełne uczestniczenie jednostki w życiu społecznym. Wymiana sygnałów stanowi podstawę systemu komunikacyjnego.

Funkcja integracyjna – przekaz informacji pozwala na lepsze poznanie, dostosowanie oraz rozumienie innych lub siebie w procesie tworzenia relacji społecznych (przy czym informacja równie dobrze pełnić może funkcję dezintegracyjną).

Funkcja rekreacyjna – informacja dostarcza jednostce rozrywki oraz stanowi coraz częstszą formę spędzania czasu wolnego.

Funkcja innowacyjna – przekaz informacji prowadzi do kumulowania się wiedzy, w rezultacie możliwy jest postęp oraz wprowadzanie rozwiązań innowacyjnych.

Człowiek nieustannie odczuwa potrzebę posiadania nowych wiadomości. Opiniotwórcza funkcja informacji wyraziście ujawnia się, gdy człowiek najchętniej sięga po informacje udostępniane przez łatwo dostępne źródła: prasę, radio czy telewizję. Sprawia to, że odbiorca ów w sposób naturalny ogranicza swoją wiedzę o świecie do informacji publikowanych przez te źródła. W ten sposób mimowolnie poddaje się manipulacji informacyjnej: zwraca uwagę na fakty, które można poznać

na podstawie danego źródła, oraz pozostaje nieświadom faktów, które to źródło pomija. Już sam fakt podania do wiadomości publicznej pewnych faktów wybiórczo jako „informacji najważniejszych” (często słyszane zdanie w telewizji i radiu) zwraca uwagę odbiorcy na określone aspekty życia publicznego i odwraca uwagę od innych przejawów, nie mniej istotnych i ważnych, ale przemilczanych.

Już stwierdziliśmy, że informacja jako owa „łagodna siła” stanowi narzędzie kształtowania osobowości człowieka. Odbiór informacji zmusza każdego z nas do jej analizy i pobudza do odpowiedniej reakcji: zmusza do dokonania wyboru celu działania oraz sposobu jego osiągnięcia. Szczególnie jeżeli informacja jest podana w atrakcyjnej i sugestywnej formie. Każdy z nas stosuje przy tym różne kryteria takiej oceny: kryterium przydatności, użyteczności, opłacalności, kryteria moralne i inne. Następuje akt wartościowania informacji. Częste powtarzanie tego aktu wytwarza w nas nawyk podejmowania działań według określonych kryteriów wartościujących. Na tej podstawie formułujemy w swojej świadomości określone zasady i normy zachowania, które kształtują naszą osobowość. Zwłaszcza ważne jest to w odniesieniu do ludzi młodych. W ten sposób informacja staje się instrumentem wychowania człowieka – poczynając od dziecka i kończąc na kształtowaniu opinii publicznej.

Można śmiało postawić tezę, że kto ma informację, ten ma władzę. Agnieszka Szewczyk, powołując się na Andrzeja Targowskiego, pisze: „(...) nie ten rządzi, kto rządzi, ale ten, kto ma właściwe bity informacji we właściwej pamięci, dostępne we właściwym czasie”⁴².

Podsumowując, trafne wydaje się ujęcie Sandry Braman, która podnosi wieloaspektowość informacji i uporządkowuje w cztery zasadnicze grupy interpretacyjne:

- informacja jako zasób – informacje, ich twórcy, przetwórcy i użytkownicy postrzegani są jako podmioty jednostkowe i odrębne, informacje są sfragmentaryzowane, płynne i niepowiązane w strukturę wiedzy, w którą mogłyby być zorganizowane;
- informacja jako towar – pojęcie informacji jako towaru zawiera w sobie pierwiastek rynkowy, oznacza to wymianę i użytkowanie informacji przez ludzi i pomiędzy nimi; wymiana ta może mieć charakter transakcji handlowej, a tym samym informacja posiada wartość ekonomiczną;
- informacja jako postrzeganie wzoru – informacja postrzegana jest w szerszej perspektywie. Posiada ona bowiem jakąś przeszłość i przyszłość, zależy od motywacji i innych środowiskowych (bądź nawet przypadkowych) czynników oraz, co ważne, sama wywołuje pewne skutki. Tak szerokie rozumienie informacji implikuje zatem możliwość stosowania jej w odniesieniu do układów (struktur) społecznych. Informacja ma ponadto pewną wartość, choć zazwyczaj ograniczoną do zmniejszenia niepewności w odniesieniu do jednego konkretnego zakresu;

⁴² Tamże.

- informacja jako siła kształtująca społeczeństwo – informacja odgrywa istotną rolę w kształtowaniu społecznego kontekstu. Informacja nie jest li tylko siłą oddziałującą na otoczenie zewnętrzne, lecz także podmiotem oddziaływań. Definicje należące do tego nurtu odnoszą się do bardzo szerokiego kręgu zjawisk i procesów, także tych, dla których istotą jest bazowanie na informacji, mającej znaczenie w kreowaniu społecznej rzeczywistości⁴³.

Dodatkowo termin „informacja”, z różnymi uzupełnieniami przymiotnikowymi, występuje często w nazewnictwie określonych struktur organizacyjnych. Wyróżnia się: informację kolejową, autobusową, lotniczą, turystyczną, naukową, biblioteczną, a w szerszym ujęciu – nawet służby informacyjne⁴⁴. Mówi się też o informacji drogowej zawartej w znakach przydrożnych, o informacji katalogowej, o informacji harmonizującej wielopodmiotowe działania kooperacyjne⁴⁵ i o informacji jako komitywie językowej (mówionej i pisanej), sprowadzającej się do przekazywania myśli w różnych kontaktach międzyludzkich, do czego jest zdolny tylko i wyłącznie człowiek wyróżniony spośród gatunków żywych Ziemi⁴⁶. Można przytaczać wiele innych przykładów. Wydaje się jednak, że i te wystarczą już do przekonania czytelnika, iż jedną z przyczyn – a być może i główną – jest fakt, że nazwa ta jest używana w zbyt rozległej przestrzeni leksemu, gdzie nawet tej samej formie gramatycznej przypisuje się zbyt dowolnie różnicowane konotacje pragmatyczne, występujące nawet w identycznych ujęciach syntaktycznych. Na przykład tak proste stwierdzenie jak „zła informacja” może być odbierane w różnych kontekstach znaczeniowych. Można je interpretować, że: ktoś został powiadomiony o czymś złym dla niego; ktoś został powiadomiony nie o tym, czego oczekiwał; ktoś został powiadomiony o czymś, czego oczekiwał, ale powiadomienie to zawiera istotne dla niego luki; ktoś ocenił, że informacja, jako określona komórka organizacyjna, źle funkcjonuje; ktoś ocenił, że procedura informowania jest zła. Z przytoczonego przykładu wynika, że to samo zestawienie wyrazowe („zła informacja”) może mieć pięcioraką konotację, przedmioty myślowe (desygnaty) przypisywane do tak samo brzmiącego i uporządkowanego zestawienia wyrazowego zostały zinterpretowane diametralnie różnie pod względem znaczeniowym (semantycznym). Odnosząc się natomiast tylko do samego terminu „informacja”, przy takim wyizolowaniu treści znaczeniowej tego wyrazu nie jest jednoznaczna. W pierwszych trzech przypadkach termin ten został zinterpretowany w rozumieniu rzeczowym – potraktowany jako symbol semantyczny rzeczy nazwanej informacją. W czwartym przypadku termin został zinterpretowany w rozumieniu organizacyjnym – jako symbol semantyczny tworu organizacyjnego zajmującego się informowaniem. W piątym termin ten

⁴³ S. Braman, *Defining Information: An Approach for Policymakers*, „Telecommunications Policy” 1989, nr 13, s. 233.

⁴⁴ T. Kotarbiński, *Traktat o dobrej robocie*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982, s. 208.

⁴⁵ Tamże, s. 446–447.

⁴⁶ Tamże, s. 207–208.

został zinterpretowany w rozumieniu proceduralnym – potraktowany jako symbol semantyczny procedury informowania.

Jak wspomniano we wstępie, mimo szerokiego przeglądu piśmiennictwa autorka uważa, że cała trudność polega na tym, że ogólne pojęcie informacji – będące obiektem językowym i kulturowym zarazem – trzeba dopiero wyabstrahować z rozmaitych dziedzin i kontekstów, w obrębie których bywa używane. A są to konteksty i dziedziny bardzo różnorodne; ich naukowy horyzont rozciąga się od fizyki i biologii, przez informatykę i cybernetykę, aż do metodologii nauk i filozofii.

Wydawać by się mogło, że tak szeroki badawczy front powinien dawno już zakończyć pojęciowy bój o informację. Dzieje się jednak wręcz przeciwnie. Badania nad informacją są tak rozproszone i tak wyspecjalizowane, że niezmiernie trudno wyodrębnić z nich poszczególne wymiary informacji, a jeszcze trudniej ogarnąć obraz całości. Bój zatem trwa, a razem z nim toczy się dyskusja angażująca przedstawicieli różnych nauk.

Coraz częściej pojęcie „informacja” staje się kategorią kluczową, centralnym punktem rozważań, będącym zbiorem wspólnym dla badań prowadzonych na styku różnych dziedzin i dyscyplin naukowych. Przedstawione w artykule interpretacje pojęcia informacji często mają charakter inter- lub nawet transdyscyplinarny, bowiem za sprawą procesów globalizacji, zmian technologicznych czy konwergencji coraz trudniejsze staje się precyzyjne oddzielenie i wydzielenie obszarów badawczych oraz osadzenie ich tylko na gruncie jednej dyscypliny.

3. Informacja w mediach elektronicznych

„Bez Internetu nie można już sobie wyobrazić normalnego funkcjonowania świata. Wszelkie zakłócenia w jego działaniu mogą doprowadzić do katastrofy na globalną skalę”⁴⁷. Jest XXI wiek. Żyjemy w czasach, kiedy ICT odgrywa w naszym życiu bardzo ważną rolę. Obecnie dla niektórych ludzi życie bez technologii wydaje się niemożliwe. Każdy nowy dzień rozpoczynamy od włączenia komputera, sprawdzenia poczty elektronicznej, wysłania kilku wiadomości SMS. Ostatnie lata to dynamiczny rozwój technologii informacyjnych na całym świecie.

W przestrzeniach doznawania, poznawania i komunikowania termin „informacja” jest znacznie szerzej stosowany niż w przestrzeni kierowania. Jest powszechnie używany w mediach, edukacji, nauce i życiu codziennym. Na przykład człowiek słuchający radia lub czytający prasę dowiadyuje się różnych rzeczy. Rozmawiając z innymi, zwykle nazywa to, czego się dowiedział, informacjami. Mówi, że takie czy inne informacje na ten czy inny temat uzyskał z radia lub z prasy. Oznacza to, że zarówno wypowiedziane tam słowa, jak i zapisane wyrazy zestawione w zdania i określone grupy zdań uznał za informacje. Słuchający tego uznał też za informację

⁴⁷ T. Clancy, S.R. Pieczenik, *Net Force*, Adamski i Bieliński, Warszawa 2000, okładka, s. 4.

wypowiedź swojego rozmówcy. Oglądający telewizję zwykle nazywa informacjami własne doznania wzrokowe (obrazy i sceny sytuacyjne), podobnie jak własne doznania słuchowe nazywa informacjami odbierający określone efekty dźwiękowe. Podobnie rzecz się ma i z efektami pozostałych doznań zmysłowych (węchowymi, smakowymi i dotykowymi). Informacjami są też nazywane wcześniej nieznane, a w danej chwili dostrzeżone, różnego rodzaju rzeczy, zjawiska i procesy.

Wymienione i niewymienione funkcje informacji – to jej potencjalna energia, która jest jej własnością niezależnie od tego, czy konkretny użytkownik uświadamia sobie wielorakość skutków, które każda przyjmowana przez niego i każda wysyłana wiadomość niosą. To nakłada odpowiedzialność na wszystkich uczestników procesów wymiany informacji za skutki przekazywanych wiadomości. Ta odpowiedzialność – oprócz ochrony informacji, zachowania jej jakości i wszelkich innych operacji – musi stać się jednym z kluczowych zadań we wszystkich systemach informacyjnych. Odpowiedzialność ta potęguje się szczególnie przy korzystaniu z rozwiniętych technologii informatycznych, które ułatwiają wymianę informacji wraz ze wszystkimi jej funkcjami⁴⁸.

Andrzej Przyłębski za niemieckim filozofem Friedrichem Nietzschem pisze: „Świat, w tej mierze, w jakiej jest poznawalny, jest (...) światem zależnym od naszych interpretacji”⁴⁹. Dodajmy: naszych interpretacji odbieranych informacji. Nikt nie przewidział sukcesu Internetu i telefonii komórkowej, nikt też nie przewidział głębokości społecznych zmian, których katalizatorem stały się nowe technologie komunikacyjne. Rzesze uczonych próbują uchwycić istotę tych przemian, odkryć ich sens i mechanizmy. Nowe czasy wymagają nowej podbudowy intelektualnej, duchowej i etycznej. Największą bolączką współczesnego świata jest jednoczesny nadmiar informacyjnych śmieci i niedobór uporządkowanych, sensownych danych.

Manuel Castells informuje nas, że „(...) tym, co jest charakterystyczne dla społeczeństwa sieciowego, jest nie krytyczna rola wiedzy i informacji, ponieważ wiedza i informacja były centralne we wszystkich społeczeństwach. Tak, więc powinniśmy porzucić pojęcie »społeczeństwa informacyjnego«, którego sam czasami używam, jako niewyraźne i wprowadzające w błąd. Tym, co nowe w naszych czasach, jest zbiór technik informacyjnych”⁵⁰.

Człowiek jest istotą społeczną, dobrowolnie poszukującą kontaktów z innymi osobami oraz zmuszaną przez rzeczywistość do współdziałania z innymi. W tych kontaktach informacja staje się nieodzownym spoiwem pojedynczych jednostek z ich otoczeniem.

Masowe środki przekazu unifikują (standaryzują) przekazywane treści (informacje). To powoduje, że te same informacje trafiają do wielu odbiorców na wielkich obszarach – krajach i kontynentach. W tym sensie informacja staje się czynnikiem integrującym społeczeństwo. Przykładem są zachowania konsumpcyjne:

⁴⁸ B. Stefanowicz, *Informacja, wiedza, mądrość*, Główny Urząd Statystyczny, t. 66, Warszawa 2013.

⁴⁹ A. Przyłębski, *Hermeneutyczny zwrot filozofii*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2005, s. 263.

⁵⁰ *Spoleczenstwoinformacyjne.pl* [online]. Serwis poświęcony społeczeństwu informacyjnemu.

reklamy w telewizji, prasie i radiu zachęcające do korzystania z określonych wyrobów (także tytoniowych i alkoholowych), zwłaszcza przez znane postacie ze świata polityki lub filmu, uznawane za autorytety i osoby awangardowe, powodują falę naśladownictwa. Znaczącą rolę odgrywają pisma plotkarskie. Bez tego czynnika jako lepsza ludzie zachowywaliby się nie jako społeczeństwo, lecz jak zatomizowana zbiorowość, niemająca żadnych wspólnych celów.

Informacje trafiają do odbiorców i są interpretowane według indywidualnych poglądów, norm, zwyczajów. Niektóre osoby charakteryzują się przy tym bogatszą wyobraźnią oraz umiejętnością formułowania ogólniejszych wniosków, mają szersze ogólniejsze wykształcenie i przygotowanie do publicznego wyrażania swoich poglądów. Mają też dostęp do środków masowego komunikowania. Osoby takie wywierają wpływ na najbliższe otoczenie, które przyjmuje interpretację sugerowaną przez owe jednostki o aspiracjach i cechach przywódczych. Osoby takie zawsze pojawiały się w społeczeństwie.

Prowadzi to jednak do pewnej polaryzacji kształtujących się poglądów i zachowań, opartych na tych samych informacjach. Na tym tle rodzą się społeczności lokalne, różniące się od innych społeczności lokalnych interpretacją tych samych treści informacyjnych. Można nawet stwierdzić, że informacja pełni rolę czynnika dezintegrującego.

Autorka szczególnie podkreśla, że informacja jest narzędziem generującym wiedzę, ale nie jest samą wiedzą. Informacja jest powiązana z czasem, może być świeża bądź nie. Posiada więc cechy produktu, a zatem może być sprzedawana i kupowana. Wiedza natomiast należy tylko i wyłącznie do człowieka. W społeczeństwie wiedzy wszyscy powinni potrafić swobodnie się poruszać przez falę informacji. Swoboda poruszania się polega na rozwoju zdolności krytycznego myślenia w celu rozróżniania informacji użytecznych i bezwartościowych⁵¹.

Dociera do nas coraz więcej informacji, doświadczamy ich coraz intensywniej oraz w coraz większym stopniu stajemy się obiektem manipulacji, rozumianej jako działania mające na celu osiągnięcie w nas zdefiniowanego postrzegania informacji bądź określonego zachowania. Fundamentalnymi czynnikami konstytuującymi obecną rzeczywistość są zalew informacji, rosnące tempo życia i rosnąca liczba zmian⁵².

Nadmiar informacji zmusza odbiorcę do wzmoczonego wysiłku wkładanego w ich odbiór i selekcję, dlatego kluczowego znaczenia nabiera umiejętność zarządzania informacją. Przyczyn natłoku informacji można też doszukiwać się w gospodarce rynkowej. Produkcja informacji (dóbr informacyjnych) jest drogą, ale jej reprodukcja kosztuje niewiele⁵³. Dzisiaj narzekamy nie na dostęp do informacji, lecz na jej zalew.

⁵¹ Towards Knowledge Society, *UNESCO Word Report*, dz. cyt., s. 18–19.

⁵² R. Ball, *The Scientific Information Environment in the Next Millennium*, „Library Management” 2000, t. 21, nr 1.

⁵³ K. Materska, *Rynek informacji i rynek wiedzy*, „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej” 2005, nr 3, s. 3–11.

Szczególnego znaczenia nabierają więc lokalizacja i filtracja informacji. Klienci specjalnych serwisów informacyjnych płacą grube pieniądze za informacje otrzymywane w czasie rzeczywistym. Bardzo cenne są bazy danych, gdyż oferują dostęp do przefiltrowanych informacji.

Przeciążenie informacyjne jest skutkiem ciągłego nadmiernego ataku naszej uwagi przez informacje. Obecnie największe niebezpieczeństwo stanowią jednak prawie nieograniczone możliwości manipulowania informacjami, nie zaś ich ilość. Manipulowanie informacją to manipulowanie człowiekiem jako odbiorcą informacji. Trzeba mieć świadomość, że natłokowi (niechcianej) informacji na początku XXI wieku towarzyszą takie zjawiska społeczne w skali światowej, jak:

- lawinowy przyrost informacji i wiedzy oraz ich upowszechnianie w różnej postaci;
- zacieranie się granic pomiędzy różnymi typami informacji i wiedzy;
- globalizacja informacji i wiedzy;
- chaos informacyjny i kulturowy, etyczny, moralny związany z tempem zmian⁵⁴.

Środowisko informacyjne dostarcza człowiekowi wiele niedokładnych, niekompletnych, niepewnych i nieaktualnych, a przez to niewiarygodnych informacji. W tej sytuacji kluczową sprawą staje się jakość informacji. Ogromna łatwość umieszczania informacji, na przykład w Internecie, sprawia, że ich autorami, wytwórcami są często ludzie o niskich kompetencjach informacyjnych. Poza tym informacja jest przekazywana w nieodpowiedniej formie, przez co traci na wartości i staje się mało czytelna. Zalew informacji sprawia, że ludzie nie tylko nie są w stanie ich ogarnąć, lecz także przestają je cenić i szanować. Ponieważ informacja jest tania, stają się rozrzutni. Cenna informacja jednak nie jest bezpłatna, jest droga⁵⁵. Problemy współczesnych informacji dotyczą ich aktualności, kompletności, przyswajalności, czytelności i wiarygodności. Asymetria informacyjna jest definiowana jako sytuacja, gdy jedna ze stron transakcji posiada więcej informacji o warunkach i okolicznościach tej transakcji niż strona druga.

Zakończenie

Dyskutując o współczesnej roli mediów elektronicznych, nie sposób podejmować tej dyskusji bez określenia w niej roli informacji. Autorce zależało, żeby wskazać na fakt, że wpływ inkompetencji z zakresu pojmowania i rozumienia roli i znaczenia informacji jest efektem wielu różnych uwarunkowań, które w ogólnym zarysie

⁵⁴ P. Gawrysiuk, *Cyfrowa rewolucja. Rozwój cywilizacji informacyjnej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

⁵⁵ M. Ledzińska, *Człowiek współczesny w obliczu stresu informacyjnego*, Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN, Warszawa 2009.

zaprezentowano w niniejszej publikacji. Powyższy tekst nie wyczerpuje przedstawionego problemu, stanowiąc jedynie początek kompleksowej analizy informacji w świecie mediów elektronicznych.

Ustalenie konwencji dotyczącej nazwy dyscypliny, której system pojęciowy jest przedmiotem artykułu, było zadaniem trudnym. Celem prezentowanego tekstu jest przedstawienie istoty sporu o znaczenie pojęcia informacji, które poprzez swoją fundamentalną rolę determinuje wybór systemu pojęciowego wielu dziedzin pokrewnych. Rozwiązanie tego sporu jest warunkiem koniecznym dla wszelkich prób zaproponowania systemu pojęciowego, który umożliwiłby nie tylko ujednolicenie różnych wcześniejszych sposobów rozumienia terminu „informacja”, lecz także rozumienia terminów pochodnych, takich jak „integracja informacji”, „dynamika informacji”, „proces obliczeniowy”, i jednocześnie pozwoliłby na rozwinięcie precyzyjnej i nietrywialnej teorii tych pojęć. Autorka uznała, że na potrzeby analizy pojęcia informacji w świecie mediów elektronicznych definiowanie tego pojęcia przez funkcje jest najbardziej odpowiednie, gdyż wskazuje, jak ta analiza jest niezwykle ważna.

Wraz z upowszechnieniem się dostępu do informacji oraz zwiększeniem szybkości jej przepływu, informacja nabiera coraz większego znaczenia w codziennym życiu. Informacja w mediach elektronicznych przy zachowaniu anonimowości odbiorcy jeszcze bardziej przyzwala na subiektywność informacji oraz powoduje, że jej wartość jest zależna od odbiorcy. Może to powodować problem w ocenie zarówno przydatności, jak i wartości, jakie reprezentuje informacja, w szczególności w mediach elektronicznych. Zakładając, że informacja, która stanowi etap pośredni w tworzeniu wiedzy, jest niezbędna przy podejmowaniu każdej decyzji, należałoby jednak i w świecie mediów elektronicznych podkreślać wartość, rzetelność, prawdziwość informacji. Dodatkowym problemem przy analizowaniu pojęcia informacji w świecie mediów elektronicznych jest rosnące w ogromnym tempie zagrożenie, że coraz częściej wyodrębnienie istotnych informacji z szumu informacyjnego pochodzącego z otoczenia stanowi poważny problem. Umiejętnością wręcz staje się wyłowienie informacji istotnych, możliwie jak najdokładniejszych oraz w czasie umożliwiającym podjęcie decyzji. Zatem można uznać, że nośnik informacji w postaci mediów elektronicznych, będąc jednocześnie dobrodziejstwem, bywa ogromnym zagrożeniem.

Poważnym zagrożeniem informacji w mediach elektronicznych jest niedoinformowanie społeczeństwa, brak dostatecznej wiedzy o otoczeniu, w tym przypadku rozumienia procesów, funkcji i podatności informacji. Współcześnie człowiek przeżywa kryzys w ocenie zagrożeń, mimo rozwoju dostępności informacji. Determinantem współczesnego życia powinna zatem stać się konsekwencja w dążeniu, żeby dokładność, rzetelność, dostępność, aktualność, terminowość, ilość informacji, ich istotność, odpowiedzialność, użyteczność były adekwatne do naszej rzeczywistości.

Styl życia człowieka w XXI wieku wymaga od niego ciągłego powiększania wiedzy, rozumienia wszystkiego, co dzieje się w jego otoczeniu, i bycia przygotowanym

na każdą ewentualność. Jednostka ludzka faktycznie potrzebuje informacji, bo dzięki nim może budować i powiększać świat, w którym żyje. Dzięki potrzebom informacyjnym powstają zachowania informacyjne. Warta podkreślenia jest także tożsamość jednostki. Definiuje ona siebie w nowym społeczeństwie jako walczącą o swą osobowość i kulturę, a pole walki to obecnie głównie świat mediów elektronicznych.

Bibliografia

- Ashby W.R., *An Introduction to Cybernetics*, Chapman and Hall Ltd., London 1957.
- Babik W., *Informacja i jej zagrożenia w społeczeństwie informacyjnym*. Tekst wykładu wygłoszonego na Technicznym Uniwersytecie Otwartym Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, 9 listopada 2002.
- Babik W., *Informacja naukowa jako przedmiot zarządzania*, [w:] D. Pietruch-Reizes (red.), *Zarządzanie informacją w nauce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2008.
- Ball R., *The Scientific Information Environment in the Next Millennium*, „Library Management”, t. 21, nr 1.
- Bar-Hillel Y., *Language and Information*, Addison-Wesley, Pasadena 1964.
- Białobłocki T., Moroz J., Nowina-Konopka M., Zacher L., *Spółczeństwo informacyjne. Istota, rozwój, wyzwania*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2006.
- Braman S., *Defining Information: An Approach for Policymakers*, „Telecommunications Policy” 1989, nr 13.
- Ciborowski L., *Pojęciowa interpretacja terminu „informacja” i jej pochodnych*, „Zeszyty Naukowe AON” 2005, nr 2 (59).
- Ciborowski L., *Walka informacyjna*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1999.
- Clancy T., Pieczenik S.R., *Net Force*, Adamski i Bieliński, Warszawa 2000.
- Fischer B., Świerczyńska-Głownia W., *Dostęp do informacji ustawowo chronionych, zarządzanie informacją. Zagadnienia podstawowe dla dziennikarzy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006.
- Flakiewicz W., *Systemy informacyjne w zarządzaniu. Uwarunkowania, technologie, rodzaje*, C.H. Beck, Warszawa 2002.
- Flehtner H.J., *Grundbegriffe der Kybernetik*, Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft M.B.H., Stuttgart 1961.
- Floridi L., *Preface*, [w:] L. Floridi (ed.), *The Blackwell Guide to the Philosophy of Computing and Information*, Blackwell, Malden 2004.
- García de Torres E., *Szkola Palo Alto*, [w:] B. Dobek-Ostrowska (red.), *Nauka o komunikowaniu. Podstawowe orientacje teoretyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2001.
- Gawrysiuk P., *Cyfrowa rewolucja. Rozwój cywilizacji informacyjnej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Gitt W., *Na początku była informacja*, tłum. H. Kluzik, Theologos, Ostróda 2005.
- Gleick J., *Informacja. Bit, wszechświat, rewolucja*, tłum. G. Siwek, Znak, Kraków 2012.
- Goban-Klas T., *Spółczeństwo niedoinformowane*, „Polityka” 1988, nr 22 (dodatek do numeru).
- Greniewski H., *Cybernetyka niematematyczna*, PWE, Warszawa 1967.
- Harmon G., *The Measurement of Information*, „Information Processing and Management” 1984, nr 1–2.

- Kałużyńska E., *Wiedza i informacja*, [w:] M. Heller, J. Mączka (red.), *Informacja a rozumienie*, Polska Akademia Umiejętności, Ośrodek Badań Interdyscyplinarnych „Biblios”, Kraków 2005.
- Kotarbiński T., *Traktat o dobrej robocie*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982.
- Ledzińska M., *Człowiek współczesny w obliczu stresu informacyjnego*, Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN, Warszawa 2009.
- Martyniak Z. (red.), *Zarządzanie informacją i komunikacją. Zagadnienia wybrane w świetle studiów i badań empirycznych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków 2000.
- Materska K., *Rynek informacji i rynek wiedzy*, „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej” 2005, nr 3.
- Materska K., *Rozwój koncepcji informacji i wiedzy jako zasobu organizacji*, [w:] B. Sosińska-Kalata, M. Przastek-Samokowa (red.), *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa informacyjnego*, Miscellanea Informatologica Varsoviensia, SBP, Warszawa 2005.
- Niedzielska E. (red.), *Informatyka ekonomiczna*, AE we Wrocławiu, Wrocław 1998.
- Przyłębski A., *Hermeneutyczny zwrot filozofii*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2005.
- Ratajewski J., *Wstęp do informacji naukowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1973.
- Seidler J., *Nauka o informacji*, Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa 1983.
- Stefanowicz B., *Informacja, wiedza, mądrość*, Główny Urząd Statystyczny, t. 66, Warszawa 2013.
- Stefanowicz B., *Rola informacji*, „E-mentor” 2007, nr 5 (22), dostępny online: <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/22/id/480>.
- Towards Knowledge Society, *UNESCO Word Report*, UNESCO Publishings, 2005.
- Ursuł A.D., *Informacja*, Nauka, Moskwa 1971.
- Wielka encyklopedia powszechna PWN*, t. 5, PWN, Warszawa 1965.
- Wielka encyklopedia PWN*, t. 12, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- Wiener N., *Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine*, MIT Press and John Wiley & Sons Inc., New York–London 1954.
- Wiener N., *Cybernetyka a społeczeństwo*, tłum. O. Wojtasiewicz, Książka i Wiedza, Warszawa 1961.
- Wierzbowski J., *Aksjologiczne i społeczne skutki przekształcenia informacji w zasób produkcyjny*, „Zagadnienia Naukoznawstwa” 1997, z. 4, s. 363–382.
- Wierzbowski J., *Informacja i technologie informacyjne jako element przekształceń strukturalnych i systemowych w gospodarce światowej (ogólne podejście do tematu)*, 1997, <http://eris.kbn.gov.pl/pub/info/dep/integracja/wierzbol.html>.
- Ziółkowski R., *Zarządzanie informacją w regionie turystycznym*, Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok 2007.